LAPS/70/2025, 6.6.2025

Lapsiasiavaltuutetun lausunto eduskunnan lakivaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi vankeuslain, tutkintavankeuslain ja puolustustilalain 9 §:n muuttamisesta HE 53/2025 vp

Viite: Lakivaliokunta tiistai 10.06.2025 klo 10.00 / HE 53/2025 vp / Lausuntopyyntö

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on arvioida ja edistää lapsen oikeuksien toteutumista. Työn perustana on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (SopS 59 ja 60/1991), joka on lailla voimaan saatettu ihmisoikeussopimus. Yleissopimus koskee kaikkia alle 18-vuotiaita. Lapsiasiavaltuutettu arvioi hallituksen esitystä yleissopimuksen näkökulmasta.

Hallituksen esityksen keskeinen sisältö

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi vankeuslakia, tutkintavankeuslakia ja puolustustilalakia. Avolaitokseen sijoittamisen edellytyksiä ehdotetaan täsmennettäväksi siten, että sijoituspäätöstä tehtäessä kiinnitettäisiin nykyistä enemmän huomiota vangin rikollisuuden laatuun ja vangin vaarallisuuteen. Muutosehdotusten tavoitteena on varmistaa se, ettei avolaitokseen sijoitettaisi vankeja, joiden arvioidaan jatkavan rikollista toimintaa taikka vaarantavan avolaitoksen turvallisuutta. Esitys selventäisi nykyistä sijoittelukäytäntöä. Varmuusosastolle sijoittamisen edellytyksiä muutettaisiin vastaamaan nykyistä paremmin varmuusosaston luonnetta turvaamistoimenpiteenä. Varmuusosastosijoittelun tavoitteena olisi nimenomaan tulevan rikollisuuden tai vankilaturvallisuutta vakavasti vaarantavan toiminnan estäminen. Muutosehdotuksilla pyritään siihen, että varmuusosastosijoituksilla voitaisiin puuttua erityisesti järjestäytyneen rikollisuuden toimintaan vankilassa. Lisäksi tutkintavangin sijoittaminen varmuusosastolle mahdollistettaisiin. Esityksen tavoitteena on myös ehkäistä päihteiden käyttöä ja salakuljetusta vankilassa. Esityksen mukaan puhelun kuuntelemista koskeva päätös

voitaisiin jatkossa tehdä määräajaksi. Lisäksi säädettäisiin siitä, että varmuusosastolle sijoitetun vangin keskustelu lapsen tapaamisessa voitaisiin kuunnella ja tallentaa.

Yhteenveto lapsiasiavaltuutetun kannanotoista

- Lapsen edun etusija on tunnistettu kiitettävästi.
- Avolaitoskelpoisten lasten asemaa tulisi avata esityksessä. Nyt jää epäselväksi, onko asiaa harkittu sääntelyvaihtoehtona sen lisäksi, että lasten sijoituksia lastensuojelulaitoksiin arvioidaan.
- On tärkeää, että myös tutkintavankien sijoittamista lastensuojelulaitoksiin selvitettäisiin.
- Jatkohankkeeseen siirretty lapsivaikutusten arviointi ja alaikäisen ulkopuoliseen laitokseen sijoittamista koskevan sääntelyn tarkistaminen tulee suorittaa pikimmiten.

Lapsiasiavaltuutetun kannanotot

Lapsiasiavaltuutettu pitää erittäin myönteisenä, että lapsen edun arvioimista kaikissa viranomaisen päätöksissä sekä sen korkeampaa etusijaa suhteessa muihin seikkoihin on painotettu useassa kohtaa esitysluonnosta (s. 15, 24, 30, 48, 59).

Helmikuussa 2025 oikeusministeriölle antamassaan lausunnossa lapsiasiavaltuutettu piti myönteisenä, että sääntelyyn ehdotettiin tarkennuksia lakitekstin tasolle alaikäisten vankien sijoittamisesta lastensuojelulaitokseen. Samalla lapsiasiavaltuutettu edellytti, että jatkovalmistelussa tarkennetaan hallituksen esitystä niiltä osin mitkä lastensuojelulain säännökset ovat oleellisia arvioitaessa ja toteutettaessa lapsen sijoittamista vankilan sijasta lastensuojelulaitokseen.[1]

Luonnosvaiheen jälkeen esityksestä on poistettu em. tarkennukset ja siirretty erikseen jatkovalmistelussa käsiteltäväksi ulkopuolisen laitossijoittelun edellytyksiä, alaikäisen vangin lastensuojelulaitossijoitusta ja vangin velvollisuuksia ulkopuolisen laitossijoituksen aikana koskevat muutosehdotukset (s. 5, 40). On ehdottomasti myönteistä, että jatkohankkeessa tullaan tekemään lapsivaikutusten arviointi sekä arvioidaan lastensuojelulaitossijoituksia tarkemmin. Huomioiden kuitenkin, että tilastotietoa alaikäisten vankien sijoituksista lastensuojelulaitoksiin tai näiden sijoitusten onnistumisista

ei ole, pitää lapsiasiavaltuutettu valitettavana, että hallituksen esityksessä ei ole mainintaa siitä, miten alaikäisen vangin sijoittamista avovankilaan on tarkoitus käsitellä jatkohankkeessa. Nyt käsillä olevassa hallituksen esityksessä on esimerkiksi tuotu esiin, kuinka avolaitoksessa jo olevien vankien kannalta on merkitystä sillä, keitä avolaitokseen sijoitetaan (s. 27). Sama pätee jo lastensuojelulaitoksessa oleviin lapsiin, joiden hyvinvointi ja turvallisuus on huomioitava vankien sijoituspäätöksiä harkitessa. Lastensuojelulain uudistuksen yhteydessä kuullut lapset ovat esimerkiksi todenneet, että ”rikoksia tekeviä lapsia ei tulisi sijoittaa samaan asuinyksikköön”.[2] Lisäksi on oletettavaa, että lastensuojelussa esiintyvät haasteet löytää lapsen tarpeita vastaava sijoituspaikka[3] koskevat myös rikokseen syyllistyneen lapsen sijoittamista lastensuojelulaitokseen. Lapsiasiavaltuutettu huomauttaakin, että avolaitossijoituksen mahdollisuus olisi avolaitoskelpoiselle lapselle, jonka sijoittaminen lastensuojelulaitokseen ei ole mahdollista, merkittävää esimerkiksi koulunkäynnin turvaamisen kannalta. Lapsiasiavaltuutettu muistuttaa painokkaasti eduskunnan oikeusasiamiehen katsoneen, että ”ongelmat ja puutteet vankiloissa olevien alaikäisten opetuksen ja koulutuksen järjestämisessä vaikuttivat huolestuttavan yleisiltä ja vakavilta”.[4]

Hallituksen esityksessä tuodaan esiin, että avolaitossijoitusta ei ole jatkossakaan perusteltua evätä kategorisesti yhdeltäkään vankiryhmältä (s. 9, 19, 20, 27, 46). Lapsiasiavaltuutettu pitää tätä perusteltuna ratkaisuna, mutta pitää samalla valitettavana, ettei esityksessä tuoda esiin esimerkiksi sitä, ettei alaikäisiä käytännössä sijoiteta avolaitoksiin. Lapsiasiavaltuutettu pyytää lakivaliokuntaa edellyttämään, että alaikäisten sijoittamista avolaitoksiin tarkastellaan jatkossa, jotta avolaitossijoituksia ei tosiasiallisesti poissuljeta yhdeltäkään vankiryhmältä.

Kiistämättä sitä, että joissain tapauksissa pakkokeinolain mukaiset rajoitukset ovat välttämättömiä myös alaikäisten osalta, lapsiasiavaltuutettu toteaa lisäksi, että jatkovalmistelussa tulisi selvittää myös tutkintavankeudessa olevan lapsen sijoittamista ulkopuoliseen laitokseen. Esimerkiksi Tanskassa sekä valtaosa alaikäisistä tutkintavangeista[5] että myös vakaviin rikoksiin syyllistyneistä[6] sijoitetaan lastensuojelulaitoksiin. Lapsiasiavaltuutettu ei kiistä sitä, että joissain tapauksissa pakkokeinolain mukaiset rajoitukset ovat välttämättömiä myös alaikäisten osalta, mutta muistuttaa, että tutkintavankeus voi joissain tapauksissa kestää hyvin pitkään ja olla rajoituksiltaan jopa varsinaista vankeusrangaistusta ankarampi: esimerkiksi koulunkäynti voi keskeytyä ja yhteydenpito läheisiin olla rajoitettua. YK:n lapsen oikeuksien komitea on

alleviivannut, että ”tutkintavankeutta tulisi käyttää ainoastaan kaikkein vakavimmissa tapauksissa ja silloinkin vasta sen jälkeen, kun on huolellisesti harkittu valvottua vapautta”.[7]

Jyväskylässä 6.6.2025

Elina Pekkarinen
lapsiasiavaltuutettu

Sonja Vahtera
juristi

---

[1] Ks. Lapsiasiavaltuutetun lausunto oikeusministeriölle luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle vankeuslain, tutkintavankeuslain ja puolustustilalain 9 §:n 4 momentin muuttamisesta, 6.2.2025.

[2] Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi lastensuojelulain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi, VN/2821/2024, s. 67.

[3] Ks. Pia Eriksson & Päivi Korhonen: ”*Kiitos kun pidätte huolta, että asiat olisi minulla hyvin*” *Kysy ja kuuntele -hankkeen loppuraportti*, Raportti 3/2022, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL 2022.

[4] EOAK/4947/2022, 20.5.2024, s. 2.

[5] Minna Niemi & Eve Juuriala: ”*Alaikäisten vapautta rajoittavat toimenpiteet ja suljetut laitokset - Lastensuojelullinen näkökulma Pohjoismaihin*”, Työpaperi 34/2024, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL 2024, s. 30.

[6] Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi lastensuojelulain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi, VN/2821/2024, s. 80.

[7] YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 24 (2019) lapsen oikeuksista rikosoikeusjärjestelmässä (CRC/C/GC/24), kohta 86.